پێشەوەچوونە

میدیاییەکان

رۆژنامە، گۆڤار، کتێب و تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان

45190

وەرگێران و ڕێداکتەکردنی لە سوێدییەوە:
سیاوەش گۆدەرزی

Preview sample - page 1 of 11 - Soran University Academic Digital Library

هەموو مافێک هاتووەتە پاراستن ©
دەزگای چاپ و بڵاوکردنەوەی ناراس
شەقامی گوڵان - هەولێر
هەرێمی کوردستانی عێراق
هەکبەی ئەلیکترۆنی aras@araspress.com
وارگەی ئینتەرنێت www.araspublishers.com
تەلەفۆن: 00964 (0) 66 224 49 35
دەزگای ناراس لە ٢٨ تشرین (٢) ١٩٩٨ هاتووەتە دامەزران

پێشوەچوونە میدیاییەکان
وەرگێران و ڕێداکتەکردنی لە سوێدییەوە: سیاوەش گۆدەرزی
کتێبی ناراس ژمارە: ١٢٥٢
چاپی یەکەم ٢٠١٢
تیراژ: ٦٠٠ دانە
چاپخانەی ناراس - هەولێر
ژمارەی سپاردن لە بەڕێوەبەرایەتیی گشتیی کتێبخانە گشتییەکان ١٨٥ - ٢٠١٢
نەخشاندنی ناوەوە و ڕازاندنەوەی بەرگ: ناراس نەکرەم
هەڵەگری: شێرزاد فەقێ ئیسماعیل. تریسکە ئەحمەد

ژینک:
ژمارەی پێوانەیی ناودەوڵەتیی کتێب
ISBN: 978-9966-487-20-1

Preview sample - page 2 of 11 - Soran University Academic Digital Library

پێرست

له بانیی پێشەکی ـــــــ

پرۆژەی گەورە بۆ کتێبە دیجیتاڵییەکان لە سوێد ـــــ 102
نەو کاتەی کتێب لە بەردەم نالۆکۆڕدایە ـــــ 105
ناماژە مێدیاییە نوێیەکان لە سوێد ـــــ 108
گووگڵ دەیەوێ هەموو بازاڕی کتێب بخاتە دەستی خۆی ـــــ 110
مافی چاپ و بڵاوکردنەوەی لەلای کێیە؟ ـــــ 112
کتێبە دیجیتاڵییەکان و پرسی کتێبخانەکان ـــــ 115

بەشی چوارەم: تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان ـــــ 119
سەرەتا ـــــ 121
تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان، دەربیجەیەک ـــــ 127
زانیاریی پەیوەندیی لەسەر تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان ـــــ 130
١- بلۆگ ـــــ 133
٢- فەیسبووک ـــــ 139
٣- تویتر ـــــ 142
٤- یوتیوب ـــــ 145
نامارەکان لەسەر تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان چ دەڵێن؟ ـــــ 149
تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان وەک سەرچاوەی دەنگوباس ـــــ 154
بەهاری عەرەبی و تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان ـــــ 157
چەند لایەنی نەرێنی لەلای فەیسبووک ـــــ 159
باشکۆ: نێنتەرنێتی کوردی و دیاردەی ناوچەگەری ـــــ 161
بەهاری عەرەبی لە کۆمێنتەرە سوێدییەکانەوە ـــــ 165
چەند لایەنی نەرێنی لەلای فەیسبووک ـــــ 169
فەیسبووک هۆکاری جیابوونەوەی ژن و مێرد ـــــ 173
باشکۆی بەشی چوارەم ـــــ 175

Preview sample - page 4 of 11 - Soran University Academic Digital Library

لە باتیی پێشەکی

لەسەر ناوەڕۆکی ئەم کتێبە.

لەم ساڵانەی دواییدا ترس و دڵەڕاوکە باڵی بەسەر داهاتووی هەموو ڕۆژنامەکانی سەرکاغەز لە ئەورووپا و ئەمەریکا کێشاوە. لەلایەک ڕۆژنامە ناسایییەکان بەهۆی نەفرۆشران و تەنگژەی پارە و کەمداهاتی تیراژەکانی خۆیان دابەزاندووە و لەلایەکی ترەوە ڕۆژنامە خۆڕاییەکان و بەتایبەت ڕۆژنامەکانی سەر ئینتەرنێت لە پەرەسەندان و ڕۆژ لەگەڵ ڕۆژ هەژماری زیدەتری خوێنەران بۆ لای خۆیان ڕادەکێشن. پێشوەچوونەکان لە پێوەندی لەگەڵ ڕۆژنامەکاندا زۆر خێرا دەچنە پێش. لە ساڵی ٢٠١٠ بەدواوە ١٢٠ ڕۆژنامەی سەرکاغەز لە ئەمەریکا لە بڵاوبوونەوە وەستاون و نزیک بە ٢٠ هەزار ڕۆژنامەوان کارەکانیان لە کیس داوە یان مەترسیی ئەوە هەیە لەسەر کار دەربکرێن.

وەک چارەسەرێیەک بۆ ئەم بارودۆخە شپرزەوە ژمارەیەک لە ڕۆژنامەکان خۆیان بە شەریکەی جۆرەوجۆر فرۆشتووە. وەک نموونە لە سوێد ساڵی ٢٠٠٩ ڕۆژنامەی فێستێربۆتێن کوریەن لەلایەن شەریکەیەکی خانوویەرەوە بەناوی گرووپی باڵتیکوم کڕدراوە. لە بارودۆخێکی وادا کە ڕۆژنامەیەک کە بۆ مانەوە دەست لەگەڵ شەریکەی خانوویەرە و گەورە سەرمایەداراندا تێکەڵ دەکا و دەبێتە خاوەنی قوتابخانە، زانکۆ و نەخۆشخانە، ئەو پرسیارە دێتە گۆڕێ ئەی چۆن هەمان ڕۆژنامە لەسەر پرس و کێشەکانی پەروەردە، تەندروستی و پرسەکانی تری کۆمەڵگە بنووسێ و بێلایەنیی خۆی بپارێزێ؟.

خاوەن ئیمتیاز، سەرنووسیار و ڕۆژنامەوانان بە گشتی ئیستا لە شرۆڤە

Preview sample - page 5 of 11 - Soran University Academic Digital Library

و تاوتوێکردنی ئەم تەنگژانەن کە بەرۆکی جیهانی ڕۆژنامەنووسی گرتووە. لە دەسپێکی ئەم کتێبەدا بیروڕای جیاواز، ڕوانگەی چەپ و ڕاست لە ڕوانگەی ڕۆژنامەوان خۆیانەوە لەسەر تەنگژەی هەنووکەیی بەتایبەتی ڕۆژنامەی ئاسایی یان وەک دەگوترێ ڕۆژنامەی سەرکاغەز دەکەوێتە بەرباس.

•••

پرسێکی تری دیسان گرێدراو بە تەنگژەی ڕۆژنامەوانی، کێشەی کولتوور و شێوازی مامەڵەکردن لەگەڵ کولتوور لە ڕۆژنامەکاندایە. ڕۆژنامەوانی کولتووری لەم سالانەی دواییدا هەم بە بەری باشیدا و هەم بە بەری خراپیدا کەوتووەتە بەر گۆڕان و ئەمەش ئێستا مژارێکی جێگەی باسی کەسایەتییە کولتووری و ڕۆژنامەکانە لە ڕۆئاوا. لایەنی ئەرێنی ئەوەیە کە قەت وەک ئێستا هیچ جارێک کولتوور ئەوەندە نەکەوتووەتە بەر سەرنجی میدیاکان و وەک لایەنی نێگەتیف و ئەرێنیش ئێستا کولتوور بە زۆری لە چوارچێوەی پارە و قازانج و بەرژەوەندییە مادییەکاندا پێوانە دەکرێ. بە کورتی گرینگی بەو کولتوورە دەدرێ کە پارەی تێدایە، نەک کولتوورێک بۆ ساقی و سەلامەتیی کۆمەڵگە گرینگیی ژیانی هەیە.

بۆ نموونە لەلایەن ژمارەیەک ڕۆژنامەوانی چەپی سوێدی پرسی کولتووری و داشکانی پارە بۆ بەشی کولتووریی ڕۆژنامەکان بە تەنگژەی ئابووری بەگشتی و داشکاندنی خزمەتە کۆمەڵایەتییەکان لەلایەن دەوڵەتی ڕاستاژۆی سوێدییەوە گرێ دەدرێ. ڕۆژنامەوانگەلێکی تر لەو باوەڕەدان ئەوە تەنیا کولتووری ڕۆژنامەوانی نییە کە کەوتووەتە نێو تەنگژە بگرە زۆربەی ئەنیستیتۆ کولتوورییەکان لەژێر پاڵپەستۆیەکی وا قوولّی ئابووریدان کە مەترسیی ئەوە هەیە بە یەکجاری لێک هەڵوەشێن.

لەم کتێبەدا بە قوولّی سەرنج دراوەتە پرسی کولتووری لە ڕۆژنامەوانیی

Preview sample - page 6 of 11 - Soran University Academic Digital Library

کولتووری له میدیاکان و له ڕوانگەی چەند لێکۆڵەرەوەیەکەوە ئەم کێشەیە شیتەڵ کراوە.

•••

کتێبی دیجیتاڵ و پێشومچوونەکان لە بازاڕی کتێبدا بە گشتی لە ڕۆناوا تەوەرەیەکی تڕە لەم کتێبەدا. ئێستا ئیتر کتێب بە شێوازی نەریتی خۆی تەنیا لەسەر کاغەز بڵاو نابێتەوە بگرە وەک تێکست و وێنە بەشێوەی دیجیتاڵ بڵاو دەبێتەوە، یان بە دەنگ گوێیان لێ دەگیردرێ یان لەسەر شاشەی کۆمپیوتەر، تەختەی خوێندنەوە یان مۆبایل تەلەفۆنەکان دەخوێندرێنەوە. ئێستا لەگەڵ ئەوەی زۆربەی کتێبەکان بە دوو شێوازی دیجیتاڵ و لە سەرکاغەز بڵاو دەبنەوە ژمارەیەک کتێب هەن کە هەر لە بنەڕەتدا بە شێوەی دیجیتاڵ بڵاو دەبنەوە و نموونەی سەرکاغەزی ئەوان لە بازاڕدا نییە.

کتێبە دیجیتاڵییەکان لە زۆر بارەوە لەگەڵ کتێبە ئاساییەکان جیاوازییان هەیە. ئێستا تەنانەت ئەزموونێکی تری خوێندنەوە لە کتێبە دیجیتاڵییەکان هەیە. لە کاتی خوێندنەوەی کتێبی دیجیتاڵدا هاوکات خوێنەر بە نووسینی بۆچوون و هەڵسەنگاندنەکانی لەسەر کتێبەکە ڕاستەوخۆ بەشداری دەکا. ئەمەش لە خۆیدا دەبێتە بەشێک لە ئەزموونی کتێب خوێندنەوە کە قەت لە ڕابردوودا لە مێژووی کتێبدا وێنەی نەبووە. کتێبی دیجیتاڵ تەنیا کتێبێکی ئاسایی نییە بگرە خزمەتێکی ئەلیکترۆنییە کە خوێنەر خۆی لەگەڵ گرێ دەدا. لێرەدا ئاڵوگۆڕێکی گەورە لە جیهانی کتێبدا ڕووی داوە. تەکنیکی چاپ ٤٠٠ ساڵی خایاند کە باندۆر و کاریگەری لەسەر هەڵسوکەوت و تێڕوانینی ئێمەی خوێنەر دابنێ بەڵام وادیارە تەکنیکی ئینتەرنێت تەنیا لە ماوەی ٢٠ ساڵدا دەیەوێ ببێتە بەشێک لە ژیانی کولتووری ئێمە.

لەگەڵ ئەمەش، کتێبی دیجیتاڵ دوو پرسی لەگەڵ خۆی هێناوە، لەلایەک

Preview sample - page 7 of 11 - Soran University Academic Digital Library

کتێبە دیجیتاڵییەکان بەهەرزان و بە ئاسانی و لە چەند چرکەیەکدا بەکرتەکردنێک لەسەر کۆمپیوتەر وەدەستی خوێنەران دەکەون بەڵام لەلایەکی ترەوە نووسەران لە کتێبە دیجیتاڵییەکان زەرەرمەند بوون و قازانجێکی وایان دەست ناکەوێ. ئەم پرسانە و زۆر پرسی تر و بەتایبەتی کێشەی کتێبی دیجیتاڵ لە کتێبخانەکانی سوێددا لە بەشی سێیەمی ئەم کتێبەدا دەکەوێتە بەر لێکدانەوە و لێ وردبوونەوەی نووسەر، پسپۆڕانی کتێب و کتێبخانە لە سوێد.

•••

لە بەشی کۆتاییی ئەم کتێبەدا تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان دەکەونە بەر تیشکی ڕوونکردنەوە. تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان لە بەهاری عەرەبیدا یەکێک لە پاڵپۆراوانی خەڵاتی ئاشتیی نۆبێلی ساڵی ٢٠١١ بوون. ئەمە بەو مانایەیە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان نەک تەنیا لە ڕۆژاوا بگرە لە هەموو جیهان و ڕۆژهەڵاتی ناوەڕاستیشدا یەکێک لە دیاردە هەرە گرینگ و بەرچاوەکانی بواری پێشوەچوونە میدیاییەکانن. ئیمڕۆ تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان هەموو ئەو چالاکییانە وەبەر دەگرن کە لەودا مرۆڤەکان بەبێ جیاوازیی سنوور و جوگرافیا لە ڕێگەی ئینتەرنێتەوە لە دەوری یەکتری کۆ بوونەتەوە و لە نێوان یەکتریدا ئاڵوگۆڕی زانیاری دەکەن. هەر ئێستا لە هەر ٥ گەنج ٤ کەس لە ئەورووپا لە ئینتەرنێت کەڵک وەردەگرن و لەنێو تۆڕە کۆمەڵایەتییەکاندا چالاکن. یانێ ڕێژەی ٨٠٪ ی گەنجانی لە نێوان تەمەنی ١٦ هەتا ٢٤ ساڵاندا.

فەیسبووک لەم نێودا یەکێک لە تۆڕە کۆمەڵایەتییە هەرە گەورەکانە کە زیاتر لە ٥٠٠ میلیۆن کەس لە پانتاییی جیهاندا کەڵکی لێ وەردەگرن. نەک تەنیا خەڵکی ئاسایی بگرە تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان جێگەی سەرنجی سیاسەتوانانیشە. بۆ نموونە لە هەڵبژاردنی پەرلەمانی و هەرێمی سوێد لە ساڵی ٢٠١٠دا تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان بە تایبەتی بلۆگەکان و فەیسبووک

Preview sample - page 8 of 11 - Soran University Academic Digital Library

بوون بە شـــۆڕشی ســـەرنج ڕاکـــێـــشـــانی دەنگدەران لەلایەن پارتە سیاسییەکانەوە.

تۆڕە کۆمەڵایەتییەکان تەنیا سەرچاوەی دەنگوباس بۆ خەڵکی ئاسایی نین بگرە خـودی ڕۆژنامـەوانان و ئاژانسـە هەواڵنێـرییە بەناوبانگەکـانیش وەک سـەرچاوەی هەواڵ کەڵکی لێ وەردەگرن. هاوکـات تۆڕە کـۆمـەڵایەتـیـیـەکـان ڕۆڵی بەرچاویان لە بەهاری عەرەبیدا گێڕا. ڕاسـتە سـەرچاوەی شـۆڕش و سـەرهەڵدان خـودی خـەڵکی بوون بەڵام تۆڕە کـۆمـەڵایەتـیـیـەکـان وەک کەرەستەیەکی کاریگەر شۆڕش و سەرهەڵدانیان لە وڵاتانی عەرەبیدا خێراتر کرد.

دیارە لەم بەشـەدا تەنیـا باسی لایەنی نەرێنیی تۆڕە کـۆمـەڵایەتـیـیـەکـان ناکـرێ بگرە لایەنی نەرێنیی نەوانیش لە ڕوانگەی جـیـاوازەوە دەخـرێتـە بەرباس؛ بۆ نموونە ڕوانگەیەک هەیە کە دەبێژێ: "تۆ خـاوەنـی خـۆت نیت فەیسـبووک خاوەنی تۆیە". لێـرەدا باسی گرێبـەستی نێوان فەیسبووک و کاربەرانی فەیسبووک دەکرێ کە لەودا کاربەران هەموو مافی بڵاوکردنەوەی وێنەکانیان و نهێنییەکانیان بۆ هەتاهەتایە ڕەنگە بەبێ ئەوەی بۆ خۆشیان بزانن یان سەرنجیان دابێتە گرێبەستەکە بە شـەرێکەی گووگڵی ئەمەریکایی لە باتیی کەڵک وەرگرتن لە فەیسبووک فرۆشتووە.

ئەم پرسانە بەگشتی لە بەشی چوارەم و کۆتاییی ئەم کتێبەدا دەکەونە بەر سەرنج.

•••

وەک وتەی کۆتایی، ڕەنگە ئەو پێشوەچوونانەی لە میدیا بەگشتی و کتێب و ڕۆژنامـە بەتایبـەتی لە ئەورووپا و ئەمـەریکا ڕوویان داوە یان خـەریکن ڕوو بدەن، هێشتا لە کوردستان بە زەقی وەبەرچاو نەکەوتبن. بەڵام وەرگێڕانی ئەم بابەت و وتارانە و کۆکردنەوەیان لە چوارچێوەی کتێبێکدا بەتایبەتی بۆ

Preview sample - page 9 of 11 - Soran University Academic Digital Library

ڕۆژنامەوانان، سەرنووسیاران و خاوەن دەزگاکانی چاپ و بڵاوکردنەوە لە کوردستان دەتوانێ وروژێنەری کۆمەڵێک پرسیار بێت. ئەو پرسانەی کە هەر ئێستا نووسەر، ڕۆژنامەوان و خاوەن چاپخانە و کتێبخانەکان بۆ بیرکردنەوە و تێڕامان لە داهاتووی کتێب و ڕۆژنامە لە کوردستان دەیخەنە ڕۆژەڤی پڕۆژە داهاتووەکانی خۆیان.

سیاوەش گۆدەرزی

Preview sample - page 10 of 11 - Soran University Academic Digital Library

لەم ساڵانەی دواییدا ترس و دڵەڕاوکە باڵی بەسەر داهاتووی هەموو ڕۆژنامەکانی سەرکاغەز لە ئەورووپا و ئەمەریکا کێشاوە. لەلایەک ڕۆژنامە ئاساییەکان بەهۆی نەفرۆشران و تەنگژەی پارە و کەمداهاتی تیراژەکانی خۆیان دابەزاندووە و لەلایەکی ترەوە ڕۆژنامە خۆڕاییەکان و بەتایبەت ڕۆژنامەکانی سەر ئینتەرنێت لە پەرەئەستاندان و ڕۆژ لەگەڵ ڕۆژ هەژماری زێدەتری خوێنەران بۆ لای خۆیان ڕادەکێشن. پێشوەچوونەکان لە پێوەندی لەگەڵ ڕۆژنامەکاندا زۆر خێرا دەچنە پێش. لە ساڵی ٢٠١٠ بەدواوە ١٢٠ ڕۆژنامەی سەرکاغەز لە ئەمەریکا لە بڵاوبوونەوە وەستاون و نزیک بە ٢٠ هەزار ڕۆژنامەوان کارەکانیان لە کیس داوە یان مەترسیی ئەوە هەیە لەسەر کار دەربکرێن.

ڕەنگە ئەو پێشوەچوونانەی لە میدیا بەگشتی و کتێب و ڕۆژنامە بەتایبەتی لە ئەورووپا و ئەمەریکا ڕوویان داوە یان خەریکن ڕوو بدەن، هێشتا لە کوردستان بە زەقی وەبەرچاو نەکەوتبن. بەڵام وەرگێڕانی ئەم بابەت و وتارانە و کۆکردنەوەیان لە چوارچێوەی کتێبێکدا دەتوانێ ورووژێنەری کۆمەڵێک پرسیار بێت. ئەو پرسانەی کە هەر ئێستا نووسەر، ڕۆژنامەوان و خاوەن چاپخانە و کتێبخانەکان بۆ بیرکردنەوە و تێڕامان لە داهاتووی کتێب و ڕۆژنامە لە کوردستان دەیخەنە ڕۆژەڤی پڕۆژە داهاتووەکانی خۆیان.

سیاوەش گۆدەرزی

چاپخانەی
هەولێر - کوردستان
Aras Press
Kurdistan - Erbil

ISBN 978-9933-487-26-3

بایی ٢٧٥٠ دینارە

Preview sample - page 11 of 11 - Soran University Academic Digital Library